

8M-1
A70

994.511-1

A70

VIII 125

1950

KATALIN

2291

KÖLTŐI BESZÉLY

S. IMPRIMAT PT. RESULTI

IRTA
SALA DE LECTURA

ARANY JÁNOS

~~R. P. R.°
GHERLA-SO
ECON.~~

~~Licentia Comarcel
Maghiar
Maghiar~~

Bibliotecă Centrală

SM-13

28.725

BUDAPEST,

KIADJA RÁTH MÓR

(A HAAS-PALOTÁBAN)

4
1995

17 FEB 1967

894.511 - 1

1.

Megszűnt a vigadóok nesze,
 Mogorván ül az ősi vár
 Mint élet-unt vén remete,
 És, melybe visszasülyede,
 Rosz kedvét nem zavarja már
 Harsány zene, csengő pohár.
 Szellős fokán nagy, fekete
 Ágyuk lomhán könyöklenek,
 Hogy a ledörgött *éljenek*
 Heve után hűtözzenek;
 Ércz ajkuk többé rem rivalg,
 Végső morajok is kihalt;
 Sőt már a visszhang is pihen,
 Mely összetorlott bérczeken
 — Hol a felhőnek fészke van,
 S a völgyben, ott, hol *Vág* folyam
 Örült kacajjal elrohan —
 Dörgésöket fel és alá,
 Mint könnyű labdát, vagdalá.
 Az elriasztott néma csend,
 Tanyáján újra megjelent,
 Felütni sátrát *Budetin*
 Mohos, sötét parkányzatin;

És a szokatlan zaj után
 Visszafoglalt uralma tán
 Még teljesebb lőn, mint előbb,
 A *kézfogási* nap előtt.
 Bátyán az őrvitéz, ha vált,
 Szótlan tovább megy, nem kiált.
 Falai közt a többi nép
 — Bár a kidőzsölt lakoma
 Eszökre bélyeget nyoma —
 Lassan beszél s lábhegyre lép:
 Mert, bár agyán bór gőze van,
 Ki merne szólni hangosan,
 Ki merne zajt emelni, ha
 Nyugodni tért a *vár ura*?!

2.

Alugyjál, büszke harczia,
 Pihenj meg, ősz levente,
 Ki annyit küzde, mint te,
 Annak lehet nyugodnia.
 Ne háborítsa álmodat
 Kisértő, gyilkos öntudat.
 Hogy *gögdnek* feláldozád
 Egyetlenegy leányodat!
 Miért ne lenne boldog ő,
 Ez a szeszélyes balga nő?
 Szerencsáját megalkotád:
 Hogy, elhagyván ős Budetint,
 Mindenki úgy tisztelje, mint
Oroszlánkőnek asszonyát.

Fenn, a tetőn, e büszke vár,
Egyetlen kő a zsámolya,
Egy óriás kőszál, hova
A felleg is hódolni jár;
Az a felleg, mely a mezőt,
A völgylapályt egy percz előtt
Sötét homlokkal járta be
És, mint haragjának jele,
Palástja tág redői közt
Ottan-ottan kitündökölt
Vakító fényű fegyvere.
Onnan tekint le, mint király,
Oroszlánkő, a büszke vár.
Lenézvén lábai alatt
A vén kopasz hegyormokat,
Melyek, mint törpe szolgahad,
Bár fú, esik, villám szakad,
Bár éget a déleesti nap,
Fedetlen fővel állanak.
És — miglen így néz szét-alá,
A meddig a távolba lát,
Körülte valamennyi bércz,
Melyek veséi közt az ércz,
A drágakő és az arany
Bölcsője, koporsója van;
A zord fenyős, melynek tövén
Nem mer fakadni más növény;
Lentebb a szálas bükk-sereg,
Hol annyi hűs kútfő ered;
Alább meg a tölgy, mely mikép
Szörnyű madár, terpeszti szét
Esetlen, bütkös szárnyait,
Védvén velük, mint fiait,
Az ifjú bokrok sűrűjét;

A róna, hol fényes, fehér
 Háttal kóvályog át az ér.
 Csak itt-amott bűván elő
 Selymes rekettyéi megől:
 A völgyi csendes, tiszta tó.
 Melynek vizéhez fogható
 Tökört a hold, ha este kel,
 S a nap, midőn kényén delel,
 Csak néhol és elvétve lel; —
 Erdő, mező, dombliget és
 Völgy oldalán a zöld vetés,
 Melynek dülői harmatos
 Reggel, ha rájok néz a nap,
 Szivárvány színben játszanak;
 Végtére, mint leült salak,
 Fenéken, a szép völgy alatt,
 Sötétlő falvak száma, hol
 Becsület, munka és nyomor
 Füstfogta kunyhókban honol:
 Mind, mind, — a szélső távolig —
 Oroszlánkőhöz tartozik!
 Ott tétováz, mosolyogva, lelked
Szűnyog, szerencsés ősz apa!
 Mig karja közt lágyan ölelget
 Az álom és az éjszaka.
 A harczos *vő* előtted áll,
 Mint hegytetői cserfa-szál,
 Melyen madár nem zeng ugyan.
 Mely illat- és virágtalan,
 Sötét, haragos lombja van:
 De délczeg ám, magasra nőtt
 Megkoronázni a tetőt, —
 S ha kérge kissé durva is,
 Edzett, kemény, mint ércz-paizs,

Annál erősebb a derék, —
S bár nem hajolt vészek között,
Melyekbe százszor ütközött,
Mekküzde és meg nem törék.
Így áll előtted *Jakusics*
A férfi, kinél jövöd.
Reményét, *kincs* gyanánt letöd:
Koros, de bajnok s büszke vöd.
Haj! mert leányodat te mindég
Oly drága *gyémánt*nak tekintéd
Mely dússá teszi azt, kinek
Idővel birtokába jut;
Ragyogni, sőt vakítani tud;
Szépsége tündöklő sugárán
A harmat, nap és a szivárvány
Egymást felváltva enyeleg:
De, bár ég, olvadoz, remeg,
Érzése nincsen és *hideg*,
S mást nem kíván, mint foglalót.
Drágát, nemest, hozzávalót.
Most, látva álmaidban őt,
A szép, magasztos, büszke nőt,
S a hódoló pompát körül:
Lelked, mint a hajós, örül,
Kinek mosolyg az enyhe rév,
S kérded: „leány, mi kell egyéb?“

3.

Mi kell? — Egy szende kis virág
 Mely kedvesen, de rejtve nyit.
 S a hosszú emberélten át
 Csak egyszer, ah! egyszer virit.
 Ama virág, mely a vadon
 Tüskéi közt is megterem,
 Taposva bár, nő szabadon;
 De nincsen annyi kincs, vagyon,
 Mely átültesse őt oda,
 A hol önként nem fakada:
 Virágod, *első* szerelem!
 Első, utolsó, egyszeri!
 Ki szellem vagy, nem földi rög,
 Teljes, megoszthatatlan, ép,
 Szent és hatalmas, mely, mikép
 Az, a kinek itten nevét
 Fölvenni lantom nem meri,
 Teremtesz, ölsz — üdv és pokol
 Határain uralkodol:
 Oh jaj! miért nem vagy örök?

4.

Mint máglya, ég a tele hold
 Magas *Fátrának* ormain:
 Nyílt ablakából kihajolt
 Szűnyog leánya *Katalin*.
 Előtte fekszik a vidék,
 Mint egy bűbájos éji kép,

Melynek világos részeit
— Hol a kelő holdnak szelid,
Sugáros fénye terjed el —
Mélységes árnyék váltja fel.
Keletre púpos hegygerincz,
Melynek innenső oldalán
Gyérülni kezd a vastag árny
S elhagyta immár Budetint;
Délszak felé erdős hegyek
És völgy-odúk sötétlenek,
Felettök a csillagokig
Emelt kőszál uralkodik,
Fehéren mint felhődarab,
Melyen keresztül néz a nap —
Csúcsán Oroszlánkő lebeg,
S a holdvilággal összefoly:
Egyszínűek vár és alap;
Egy ködtömégnek látszanak.
Nyugot felé tekintve, hol
A Vág hegyek közé szorul
S mellette a szűk völgyi út
Szabadulást remélve, fut —
Kopár *Oblaczow* domborul.
Ily foglalóba van bezárva
Regényes Budetin határa:
A völgykebel, melyet a Vág
Mint nagy pallos, két részre vág,
— A napvilágnál, buja zöld —
Most lennsötétlő néma völgy,
Mely nyugszik Katalin előtt.
De őt a csendes éji kép,
A holdvilágos szép vidék,
A folydogáló tiszta lég,
Alant és fent, a föld, az ég,

Nem látszik, hogy érdeklénék.
Áll, mint kihajló falszobor,
Nyílt ablakában, mereven.
Csak a könny, mely szemébe' forr,
Mutatja, hogy még eleven.
Fehér arczára fátyolul
Gyász fürtinek árnyéka hull ;
Kezei, mint kis hódarab,
Mely barna kősziklán maradt,
Nyugosznak a párkányzaton.
Egyik kezéből szabadon
Ereszkedik kendője le,
Az eltítkolt vágyak jele :
Zászlód, veszélyes szerelem!
Másik kezén új ékszerül
A mátkagyűrű villog,
Siralmas gyémánt! mely körül
Nem egy hév könnyü csillog.
Néz, néz alá, de tárgyatalan
S merően, mint világtalan,
Szemén a könyek fátyla van ;
Nem eszmél, nem gondolkozik,
Bánatba fáradt lelke, mint
Ha tengeren szálló madár
Pihenni árbocztot talál,
Elszenderedve nyugoszik.
Néz, néz alá, de nem tekint :
Lak-tornya mély falainál
Egy bérczfolyammal összevág
S miután ott örvényt csinál
Sebesen fut tovább a Vág ;
Fodros vizén ezüst lepel
— A sűgárokra szétfoszolt,
Vékony, tördelt szövésű hold —

Hosszan, rezegeve nyúlik el.
Nyugotra ő, a part keletre,
Szaladnak egymástól sietve.
A torony is *indul*, halad
Katalin lábai alatt,
Mint gyors hajó, mely keleti
Boldog sziget felé repül
S vitorláját csüggedtlenül
Vágy és remény lebegteti.
El, el hajó! akárhová:
Csak messze, messze ég alá,
Hol a lelket ne érje be
A kényszerítés vas keze.
El, el hajó! akárhová:
Vagy süllyedj a mélység alá,
Temesd el a fájó kebelt,
Szerelmével, gyötrelmivel....

Azonban im! hab locsesanása
Hallatszik a túlpárt felül:
Meggzűnik a hajó *futása*,
Szilárd torony lesz, mint előbb.
A lányka néz, hallgat, figyel:
Kezében a szerelmi jel
Lobogva int a táj felé,
Hol a homályos part megől
Egy barna csónak küzd elé.
„Ő az!” kiált s szívére mind
Arczába fut örömszökelve,
Mintha a kedves jövevényt
Meglátni ablakhoz sietne.
Egy perc az míg öröme tart:
Megcsillan a gyűrű köve

S lehull a kéz, halvány az arcz:
 Haj, mert a hű, ki eljöve
 Kétségb'ésést hoz, nem reményt!
 De bár remény — bár *veszte* annak —
 Feszíti *Forgács* csónakát:
 Bátran törí az a folyamnak
 Ellenszegült habtorlatát.
 Dühében, mint szilaj csikó,
 Tajtékot hány a vad folyó,
 Majd körbe fut, majd elrohan,
 Tombol, prüszög: mind hasztalan!
 Nyergét viselni kényszerül,
 Leszórni azt nem sikerül
 A sajka megküzd és halad:
 Már ott van, a torony alatt,
 Honnan a víz-felületig
 Kötélhágcsó ereszkedik,
 Melyhez megkötve csónakát
 A vakmerész ifjú, megyen
 S eléri a lég-ösvényen
 Szerelmesének ablakát.

5.

Sokáig, néma élvezettel
 Ölelte *Forgács* Katalint:
 Multnak, jövőnek kinja mind
 A perczek árjában veszett el.
 Ki fesse azt a kéjt, mikor
 Gyötrelmes távollét után
 Ily két rokon mell egybeforr?
 Midőn szót nem talál az ajk,
 De a kebel feszül, sohajt,

A szívek összevernek,
És — mint őszinte gyermek,
Vagy két találkozó leány,
Kik, a mi történt évekig,
Egy percz alatt elcsevegik, —
Egyszerre hévvel, szaporán
Szünet nélkül feelve, kérve,
Egymást előre is megértve
Dobogják el mind a panaszt,
A szenvedést, mi őket érte:
Ki fogja, oh! leírni azt?
S midőn az így könnyült kebel
Erőtlenebb ütésivel
Ritkábban kérdez és felel;
Midőn cseppenként száll a vér
S medrébe lassan visszatér;
Midőn bizalmas szív szíven,
Egygyéfonott érzelmiben,
Bágyadt elomlással pihen:
Hol a szavak, e nyugalom
Édes báját kimondanom?!
Egy álom ez: könnyű, mikép
Az illat és a napsugár;
Egy új világ, tündéri szép,
Hol a lélek mosolygva jár;
Nem élvez ilyet az alélt
Vándor, ki hűs ligethez ért,
Hol fürtös árnyék, lenge szellő
S fehér gyöngyökben felszökellő
Hideg forrás, mely szomjat olt,
Aláterülten a puha
Fűnek sötétzöld bársonya,
Fenn, lomb között, a tiszta bolt,
Mely távolabb változatos

Festői táj fölé hajolt, —
 Madárének és illatos
 Virág és kellemes színek
 Enyhíteni őt versenyzenek.
 Ilyet nem adhat semmi más,
 Csak a boldog tapasztalás,
 Melynek, ha egyszer vége lett,
 Nem fogja felvarázslani
 Soha többé a szolgálai
 Másolgotó, . . . a képzelet!

6.

Egyszerre — mint rémkép miatt
 Álombul a ki felriadt,
 Vagy az, kit égő háza költ,
 Vagy a halálra vált beteg,
 Midőn az éjmadár süvölt —
 Retten föl a szép mátkahölgy.
 Arczán a szétrezzent ideg
 Futtába' mind kövé jeged,
 Halálos a szín, melyet ölt;
 Sötét a homlok és szemöld,
 Mig, fennakadván, a szemek
 Vad kétségben veszteglenek.
 „Fuss, fuss“, kiált „boldogtalan!“
 És már, a mint kimondja ezt,
 Hatalmasan reszketni kezd —
 „Sorsunk pecsété nyomva van;
 Köztünk a föld mélyen sülyed
 Nem lélszsz enyim, én nem tied —
 S mely égfelé száll tiszta-hűn,

Oltáraink szent lángja bűn,
 A szívnek üdve kárhozat:
 Egymást szeretnünk — nem szabad!
 Vagy nem tudod . . . nem azt te még
 Mit megtudott a föld, az ég:
 Mert *ez* sötét gyászban maradt,
 Az ingott lábaim alatt,
 Midőn a *szó* kimondaték? —
 Nézd e gyűrűt“

„Hah! gyáva ércz!
 Ez hát a *sors*, miről beszélsz?
 Ez hát — ismétli a legény —
 A sors, mitől rettegjek én?
 Volt: nincs!“ kiált, s a mátkajel
 Mélyen merül a Vágba el,
 Gyorsan, előbb mint a leány
 Ujja megérzi a hiányt.
 „Nem úgy! korán lesz válni még,
 Bucsúra hozzád nem jövék.
 Az esküdött hűség örök,
 S ha boldogságom ajtaját
 Elzárja tőlem bármi gát:
 Mint férfit, útat török.
 Jer, jer, velem: nyugodt az éj:
 Édesden alszik a veszély:
 Siessünk. Túl e völgy-folyam
 Medrén, a bokrok árnyiban
 Vitézeim hű népe van:
 A csolnak itt: a büszke Vág
 Karom csapásit rettegi,
 S bár ellenére van neki,
 Megszokva már a szolgaság.

Ne szólj: ne reszkess: jér velem:
 Leszállni biztosít ölem;
 A könnyű sajka percz alatt,
 Mint egy szilaj pók, átszalad,
 S ha túl vagyunk — *túl, én, veled*
 Minden veszélyen képzeled?“

Mond, s bal kezével, öv gyanánt,
 Átfogja a karcsú leányt,
 De reszket ez; csaknem kihull
 És elfoly ércz karjaibul.
 „Oh jaj, ne még! ne oly hamar!
 Keblem szorong — fejem zavart —
 Erőm nincsen — fázom nagyon —
 Pihennem kell. —

„Anyám, anyám!

Ha bucsú nélkül itt hagyom!
 Majd fölkel ő reggel, korán,
 És várni fog hiába rám;
 Betegnek gondol: látni ég:
 Bontatlan ágyam szólni fog
 Előbb, mintsem kifejlenék,
 Gyilkosa lészen e titok.
 S boldog! ha rettegés ölé meg
 — Előcsatárja a veszélynek —
 Míg férje, a bőszült apa,
 Dühös trigrisként nem jön el,
 Keresni benne életet,
 Melyet ezerszer öljön el.
 Te nem tudod, mit szenvedett
 E gyöngéd asszonyi kebel,
 E szikla közt nyíló virág,
 Hová nap nem tekint soha,

Hol örökös a tél hava,
 És, mely felé mosolygana,
 Nincs egy fűszál, egy lombos ág.
 Igen! te nem voltál jelen,
 Midőn a vas kényúri gög
 S apai akarat előtt
 Fetrenge a hű szerelem;
 Midőn sarokkal tipratott
 A nő legszentebb érzete:
 Miérthogy érez gyermeke,
 Szívet belé miért adott!
 És most . . . ? Nem! oh, az nem lehet!
 Ha áldozat kell: én legyek.
 Váljunk el ifjú! menj, siess;
 Ah légy erős: tőrj, vagy felejts!
 Kisérjen a bú ösvenyén
 Vigasztalásul egy remény:
 Hogy, a midőn oltári hit
 Vetné reám bilincseit,
 Azt a napot ném érem én!
 Élj boldogul“

„Tenélküled?”

Boldog jegyes: Isten veled!“

„Forgács: oh, égi kegyelem!“

„Eljössz tehát? jössz úgy-e?“

„Nem.“

„Úgy én mihaszna szenvedek,
 El innen, el!“

„Anyám *megyek!*“

Mennének is: de hirtelen
 A hölgy apródja megjelen.

Bomlott beszéde, külseje,
 Nem várt veszélynek a jele.
 „Bajnok! hamar, fuss; nincs idő:
 Urunk boszút lehellve jő,
 Kezében *vas*, szemébe' *tűz*,
 Csövében a halálos ón:
 Ha! már közelg a folyosón —“
 „Irgalmas ég! s te veszteg ülsz?
 Fuss“ — mond a hölgy — „oh, Istenem!
 Előzd meg a perczet: el, el!“
 De Forgács elszántan felel:
 „Én meneküljek és te nem?“
 „Fuss“ a leány ismételi
 S kezét, a gyöngé pár kezét,
 Kétségb'eesetten tördeli:
 „Reményünk még el nem veszett:
 Még visszajössz — nem! én lelek
 Útat, hogy felkeresselek“
 „Remény!“ szökik most fel, „remény!“
 - Villámsugár e gondolat —
 S az ablak ingó lépcséjén
 Bizton siet le a legény,
 Míg rendítő csapás alatt
 A záros ajtó beszakad
 S kivont karddal Szúnyog belép.
 Nyomában fegyveres cseléd
 És bámuló kíváncsi nép.
 Mint kóbor villám, járja be
 A hely minden zugát szeme,
 Egy pillanat! s a büszke cső
 Dörögve a mélységbe lő;
 Süvölt a visszhang a habon —
 És felsikolt: „nagy Isten! ő!“
 És összerogy a hajadon.

7.

Éjfél van éjfél elhaladt,
 Csöndes, mikint elébb, a völgy.
 Ápolgató kezek alatt
 Lassan magához tér a hölgy.
 Körülte gondos őr gyanánt
 Isméri meg a jó anyát,
 Minek jeléül egy mosoly
 Hideg, halvány ajkára foly.
 Esmél, de még az öntudat
 Homályos képeket mutat; —
 Mint csecsemőnek gyertyaláng,
 Előbb világos oldalán
 Tünik fel néki a való:
 Később fejlik ki majd az árny.
 (Így rémlik a vizbehaló
 Szemébe csillagfény talán,
 Mig a veszélyt, melyben lebeg,
 Nem látja és nem érzi meg.)
 És vissza rámosolygana
 Szülője, a gyöngéd anya,
 De, melyet így erőszakol,
 Arczán vonaglás a mosoly:
 Egy színe-vesztett ajk-fodor,
 Mikép az a rózsalevél
 Mit tűz fölé repít a szél
 S annak hősege megsodor.
 Ő tudja, hogy közelg a vész,
 Mely gyermekére törni kész —
 S a mit szorongó keble sejt,
 Borzaszt, gyötör, kétségbe ejt.
 Miért ez a halotti csend?
 Férje hova, s mi végre ment?

Gyors távozása mit jelent?
 Haragját, a melylyel tele
 Sértett apai kebele,
 Miért nem mennydörögte le?
 Miért akadt el ajakin
 A bosszúvágy, mint néma kin?
 Arczán miért színlel jeget,
 Hol vére — mint égő folyam
 Hegyek lávás odúiban —
 Kirohanással fenyeget?
 Ah, volna most is bár olyan!
 — Zsémbes, daczos, nyers, mint szokott,
 Mentségre nem tűrő okot;
 De — mint felleg, mely hirtelen
 Kitör s ha czélt talál, ha nem
 Villámaival — tovább megyen, —
 Egyszerre föl- s kilobbanó,
 Kinek rövid lángját legott
 Eloltja a józan való:
 Rettegni úgy nem volna ok.
 De most mi történik? mi fog....?

Méltán remegsz szegény anyja:
 Szörnyet hordoz méhében a
 Haragtól viselős titok!

— — — — Mint óriási
 Kebelnek tompa dobbanási,
 Kondul meg egy várbolt alatt
 A sziklatépő kalapács
 És, megrendítve a falat,
 Belé mindig mélyebbre ás.
 Egy mécs rövidlátó sugára
 Világol a sötét munkára;

Pörölye húzamos, kimért,
 Visszarúgó csapásinál
 A munkás néha meg-megáll,
 Letörli égő homlokát:
 Kérdőleg föltekint, *miért?*
 De egy szó rádörög: „tovább!”
 Mögötte Szúnyog zord alakja,
 Mint barna kőszirtből faragva;
 Árnyékát mozdulatlanul
 Végig fektette a falon.
 Arczára egyik oldalon
 A mécs fakó világa hull,
 S a domború csontok megett,
 Melyekre bő fényt ereget,
 Mutat homályos völgyeket.
 S e megfagyott ábrázaton
 Nem rezdül egy ér, egy izom;
 Ezüst eresztől árnyazottan
 Az ajk, ha szól is ottan-ottan,
 Tán föl se' nyílik, meg se' mocczan;
 Csak szeme villog mély gödörbül,
 Mint tigrisé, midőn sötét
 Barlangjából prédára lés —
 Kisérve mindenik kövét
 A sziklafalnak, mely legördül,
 S a dolgozó gyors eszközét. —
 A munka foly, tágul a rés;
 A kar hevül, a pöröly ég,
 Nyomán szikráznak a kövek:
 Meghódol a kemény tömeg
 És felkiált az úr: „elég!”

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ

— CLUJ —

SALA DE LECTURĂ

8.

Fátyolt kezembe!
 Az éj legsűrűbb fátyolát:
 Hadd fedezem be
 E jelenetnek iszonyát!
 Ne lássa senki a leányt,
 Kit a szörnynyé vadult apa
 Mostan előhurczoltata,
 Midőn, élőhalott gyanánt,
 Halványan, szétomló hajakkal,
 Kulcsolt kezekkel és ajakkal
 A gyász üregbe tétetik,
 Melynek nyílásán bércz kövébül,
 Mint a mi századokra épül,
 Erős zárfal emelkedik.
 Fátyolt reá

9.

Utolsó volt a dobbanás:
 Elhallgatott a kalapács.
 A börtön kész, hová a lég
 S leány meghalni záraték.
 „Így!“ mond az ősz „élj, míg lehet,
 Míg lekönyörgöd vétkeidet;
 Eldődeim sirboltja szent:
 Te sem viendsz beléje szennyt.“
 Szól, és hideg vonásiban
 Kevély bűn méltósága van:
 Hiú dölyffel takarja még
 A poklot, mely keblében ég.

Akarja hinni, hogy lemosta
 Ama képzelt gyalázatot,
 Mely ősz fejére hozatott,
 Gyalázatos tettének mocska,
 S elégtételt vön és adott!
 És, mint ki jól végezte dolgát,
 Indúl a termet hagyni el,
 Midőn árnyék megöl a szolgák
 Kárhoztató morajja kel.
 Az eddig néző s hallgatag
 Várnépe zúgásra fakad,
 Itt-ott a zúgásból pedig
 Merész vádhang emelkedik.
 Felháborult vérök vad láza
 A fegyelem nyügét lerázza;
 Mind hangosabb, mind hangosabb,
 Merészebb és haragosabb
 Lesz a természet szózata
 S emberiség irtózata!
 „Való tehát? nem csak ijesztés?“
 „Szörnyü dolog! mi látjuk ezt“, és —
 „Pajtások, ezt elnézni bűn!“
 „Uram, harmincz év óta hűn
 „Szolgáljalak, de —“ „Hát ki mer?“
 „Én is merek, ha lesz kivel!“
 „Én is — mi is — mind —“ Ám kivont
 Karddal Szúnyog közéjük ront:
 „Ha! szolgál nép, hitvány salak,
 Útamba állsz: kiszórjalak?
 Tisztulj! különben fegyverem
 Rosz véreddel bekeverem.“
 Ekkép üvölt és mint veszett
 Farkas, midőn nyájnak esett,
 A kit elől-utól talál,

Jutalma seb — itt-ott halál.
 Az ellenállók száma fogy:
 Csapás elől, csapás alatt
 Sok elfut és sok összerogy:
 A zaj tovább, tovább halad
 S az elhagyott boltban csak a
 Világtalan, bús éjszaka
 S egy-két halálhörgés marad.

10.

„Szemem világa volt a lány:
 De én kiástam e szemet
 Mivel megbotránkoztatott —
 Megszégyeníte engemet! —

„Ki mer vádat emelni rám?
 Panaszra másnak nincs oka:
 Enyém a fájdalom joga
 S én e jogot nem engedem:
 Meggyilkolom . . . eltemetem —

„Bűn ez? — Ne hidd, ősz fej, ne hidd
 Hazudnak mind — s a szív, ez itt,
 Ez a bolondos vén gyerek
 Éretlen dolgokat cseveg.

„Kitéplek innen, húsdarab!
 Kitépem e bezárt kigyót:
 Békén pihent, míg fagyva volt,
 De már melegszik és — harap!

„Mardoss, harapj! nem érzem:
Ércz akaratom a paizs,
Fogad nem érzik át ezen;
Becsületem megvan ma is:
A veszteség *nem fáj* nekem,
Azért se' fáj — azért se' fáj —
Nincsen, nem is volt gyermekem,
S ha volna, ha lett volna is
Eltemetém elátkozám!

„Hagyjátok a vén Szúnyogot!
Becsületével sirba megy:
Mint a fa, mely dőlésben egy
Férges gyümölcsöt eldobott!
Hagyjátok őt

„. . . . rémalakok,
Mit üldöztök! nem szaladok —
Nem, nem, nem félek tőletek,
Kiállom égő szemetek —
Kezemben a kard — vére foly —
Ki vérezé meg kardomat?
Hol a csábító fattyu, hol?
Az ölte meg jó fegyverem,
Elébe! ott jő, ismerem:
Ahol szalad! ni, hol szalad
Oh — oh — oh !“

Így üldözé Szúnyog sötét
Várának ó tornáczain,
Bujdokló szolgák arczain,
Önnön lelkiösméretét;
Mídön szokatlan zaj riad
S jó *czélu* árulás miatt
Felnyilik a nehéz kapu.

Az apród az, a hű fiu
(Miért hosszasan mondanom?)
És az anyai fájdalom
Mely szabadítóul legott
Behitta Forgács bajnokot.
Forgácsot, a ki, mint hivék
S akarták, nincs elveszve még:
Erős indulat, gyöngé szem,
Nehéz cső reszkető kezen
Szúnyog bosszúját megcsalá
És, melyre bizta, a golyó,
Hűtlen merült a víz alá.
Most riadó csoport előtt
Látjuk sebes rohamban őt;
A várpiacz pallókövén
Átsattog az érczkörmü mén —
S míg hirtelen felzúg a harc,
Növekszik a zaj, cseng a kard,
A nép tömegben kavarog
Mindenfelől, mindenfelé,
Mint a vetés, mikor belé
Csaptak czivódó viharok;
A meglepett őrség üvölt,
Ordít az ég, dobog a föld,
Rendetlen, elszánt, egyveleg
Harcban gomolygnak a felek;
Fegyvert barát barátára ránt,
Őr vi az őrrel egyaránt,
Az tudja, mi a *czél*, ez nem,
Az rábeszél, ez nem hiszen,
Amaz békit, ez agyarog
S értelmez végre a marok. —
Mig így dühöng a bős csata
Mint egy örült világtalan

S középen — kész harcz ő maga —
 A háborodott ősz apa:
 Még egyszer a várbolt alatt
 Kondul a súlyos kalapács,
 S döngetve a kemény falat,
 Belé mindig mélyebben ás.
 „Add vissza, sir, add vissza őt,
 Élőhöz nincs jogod“ . kiált
 A pöröly s zúgva feltöri
 A börtön sziklás ajtaját.
 És halványan kilép a hölgy
 És bajnokát fölismeri,
 Arczát a vér, szemét a könny,
 Szívét örömfény megteli, —
 De gyorsan, mint éjtüнемény,
 Ragadja hölgyét a legény,
 A szél suhog, száguld a mén,
 Megettök a harc elmarad,
 Hegyekbe mélyed el az út, —
 S utánok az örült harag
 Nehéz átkot hiába zúg.

11.

„Rabló megállj“ fölsi a vén,
 „Halottrabló lidércz, megállj!“
 S a ló után üldözve száll;
 De lába lassú, gyors a mén,
 Beérni örült gondolat
 S ő mégis csak szalad, szalad.
 Utána elbámul a had,
 Nem vi, nem is véd a vitéz,
 Nem cseng a vért, zaj nem riad,

A kard lehull, lecsügg a kéz,
 S minden szem a távolba néz. —
 „Megállj rabló, megállj, megállj!
 Várd meg az ősz fejű apát,
 Kedves halottam ellopád —
 Hová viszed gyors lovadon?
 Enyém a fehér hajadon;
 Elásott kincsem' el ne vidd,
 Hozd vissza holt leányomat:
 Itthon felede valamit,
 Itthon felejté *átkomat*,
 Azt kell utána hoznom — és
 Az átok oly nehéz, nehéz —
 Ha! elrogyék súlya alatt....
 De fölkelek.... megfosztalak....
 Egyetlen lányod elveszem,
 Ha elástad is, megkeresem,
 Ha elástad, én felásom azt —
 Hahó! hahó! hová szaladsz?
 Így, tüskén bokron botlik ő,
 Megtépi galy, megvérzi kő,
 De majd feláll és fut tovább,
 Fájdalmát nem hiszi a láb.
 Minden erőt, még a mi van
 Korhadzó tagjaiban,
 Mit a természet gondja ott
 Évekre bölcsen elrakott,
 Elékutat s eltékozolja
 Az örültség, semmi haszonra.
 S míg ő mindjobban elmarad,
 Távol, sötét bokrok megett
 — Mint gyors-menekvő hold, mikor
 Felhők rónáin bujdosol —
 Mind távolabb, mind távolabb

Feltűnik a futó lovag:
 Fejér lován fejér a hölgy,
 Sötét árnyékban ül a völgy.
 Majd a látás sem éri be,
 A hang sem jut füleibe,
 Fél úton, mint fáradt golyó,
 Lankad a szem — lehull a szó,
 A villámos — az átkozó.
 „El, el...!“ a mén gyorsan halad,
 Futnak visszafelé a fák, —
 Mellette versenyez a Vág,
 De tajtékos habja, hiába,
 Nem ér a paripa nyomába.
 „El, el...!“ sóhajt a völgyi szél.
 Midőn jobb s balfelül kitér,
 Puha, selyemkezével a lány
 Dús fürteit megsímogatván.
 Csattog az út: mint tűzvirág
 Fel-felfakadnak a szikrák
 S meg eltűnnek, mint buborék,
 Melyen a nap sugára ég.
 Zördül a lomb, rezzen a vad
 S önkénytelen beljebb szalad;
 Fészkében megrebben a madár
 S álmában is megrázkodik;
 Fris martalékát a kuvik
 Elhagyja és messzére száll
 Megdöbben a csendes magány,
 Visszhangja felriad s elámul:
 Ki jár ily késő éjszakán,
 Ki veri föl szokott álmából;
 De — mint a nesz odább haladt —
 Lenyugszik újra, fák alatt,
 S a messziségben elhaló

Dobogásra más visszhang felel,
Mig azt is elhagyá a ló.
„El, el...!“

....S miért így futnia! —
Lassítja habverő lovát
És szétvigyáz a dalia.
Előtte csend, utána csend,
Az üldözéstől látja, ment:
De hölgye kér: „tovább! tovább!“
Szegény leány! őt üldi még
Egy rémalak, egy szörnyű kép,
Mely szétzilált ősz fürtivel
Megettök egyre fut, szalad,
S nem éri el —
El sem marad.
Hiába fordul más felé,
Szemét hiába hunyja bé,
Az iszonyatos ősz alak
Mindig szalad, mindig szalad.
Fejérbe fordult nagy szemét
Órája szegzi untalan,
Arczán a holt ember sötét,
Földszinű sárgasága van,
S ez arczra véres könye foly;
Vonási torzak, mint mikor
Valaki csufságul feszíti
Képét, s az Isten úgy veszíti;
Kezében éles, hosszú kard,
Melyet magasan rázva tart;
Futtában a mint lép a ló,
Futtában akkor lép amaz
S minden föl- és ledobbanó
Lépésre kardjával hadaz.

Olykor, egy-egy pillanatig,
 Valamivé elváltozik;
 Majd egy bokor lesz, majd egy ág,
 Majd egy kidőlt fának fejező
 Csontváza, majd egy köhasáb,
 Báméskodó árnyas helyéről,
 Majd a kibukkant szőke Vág:
 De csakhamar előbbeni
 Rémalakját visszanyeri
 S fut egyhangúlag, egyaránt,
 Üldözve a szegény leányt.
 „Oh, csak siessünk“ esdve kér
 „Hamar, hamar míg el nem ér“
 S erősebben karolja át
 A hölgy az ifjú derekát.
 „Ki érne —“ kérdez és felel
 A hű lovag — „ki érne el?
 Mi üldöz, ah! mi képzelet
 Rémit, szerelmem, tégedet?
 Nézd: a sötét vár régen eltűnt,
 Nézd, hogy marad a föld megettünk,
 Nem üldöz senki, csak magok
 Futnak velünk a csillagok:
 Mindenhová kísér az ég,
 Bizzunk az égbe Katalin;
 Ott, ott az én jó csillagom
 Legszebb a mennyboltozaton,
 Fénye vezérl, hatalma véd:
 Ah mint ragyog, *no lásd, no nézd!...*“
 De, mikor a lány feltekint,
 A fényes csillag leszalad
 S kialszik, mint tüzes szalag.

12.

E perczbe' . . . szemközt . . . hah; mi ez? —
 Lovak robajja, harczi nesz
 Zajdúl a hegysarok megöl
 Kevély Óroszlánkő felől.
 Jakusics az, ki felriadt
 Az iszonyatos hír miatt.
 A Hir miatt, a mely soha
 Nem alszik, és szárnyas lova
 Idő, távolság emberi
 Határait nem ismeri.
 Az verte őt fel, ablakán
 Zörgetve késő éjszakán:
 „Kelj, kelj vitéz, most nincs idő
 Álmok ködében bolyganod:
 Sirban sohajt a deli nő,
 Temetve szép menyasszonyod.
 Fel, szaporán! fel, iziben
 Élőhalottnak özvegye!
 Most csak a gyávaság pihen.
 Piarczodon a vári had
 Nem hallod-é mikép riad?
 Zablód körül nyerit a mén;
 Aczéled megcsörren szögén,
 Hüvelyében nem fér hegye,
 Nyugvó helyén csördül magától
 Hogy a természetlen apától
 Jegyessedet számon vegye.
 Boszúlni vágynak ők . . . s te türd?
 Hadd zengjen a tárogató
 Mint a feltámadási kürt,
 A sirok álmát zaklató.

Fel, fel! — s előbb mint elhaladt
 Gyors szárnyain a pillanat,
 Fegyverben áll az éji had
 S megindul — Jakusics elől —
 Kevély Oroszlánkő felől. —
 „Apám“ sikolt a hajadon,
 „Csitt!“ mond az ifjú és lovát
 Megsarkantyúzva félre vág,
 Hol legsötétebb a vadon.
 De sasszem és sasröptű mén
 Kiséri útlan ösvenyén;
 Utána felzúg, mint csata,
 Az üldözők gyors csapata.
 „Akárki légy“, — üvölti nyers
 Hangján az úr — „sötét lovag,
 Ki gyöngé nőt rabolni mersz.
 Megállj, hadd lássam arcodat!“
 Rá a hegyek visszahangja szól,
 Fut a lovag s nem válaszol,
 Száguld a ló de majd, de majd
 A bösz csoport köréje hajt;
 Előtte sziklás meredek,
 És egybe szőtt-font rengeteg,
 És — mintha a föld megrepedne —
 Egy bércz-sió vizásta medre;
 Mögötte és két oldalon
 Növekvő harezi rialom,
 Aczél csöngése, dárdafény,
 Szabadulásra nincsen út,
 Kétségbesés minden remény:
Ezt hja védül a legény.
 Mint üldözött struccz, körbe fut:
 „Gyávák!“ kiált „nincs köztetek
 Ki megvijon, mint dalia,

Hogy ekkép mint haramia
 Mind egymagamra törtetek? "
 „Gyáva! a bajnok nem szalad:
 Állj meg tehát s védjed magad“
 Felel Jakusics hirtelen
 És a lovag mellé terem.
 Felzajlik a hadvész legottan,
 A két levante összeroppan,
 Szikráz a haragos aczél,
 Suhint a lap, csorbúl az él.
 S míg fenn vihar csatáz, alatt
 Nyögdécsel a rémült galamb,
 Egy szál ideg: a *félelem*:
 Hogy még van félteni-valója:
 Hogy még *lehet* boldogtalanb:
 Szívét ez, a mi tartja fenn,
 S kettérepedéstől megója
 De most utolsó roppanat!
 A fegyverél mélyen behat:
 A két kar egyformán erős,
 A két vivó egyforma hős:
 De a *pihentebb* végre győz:
 Forgács leomlik hű lovárul.
 Szemeire halálköd hárul.
 S együtt lehanyatlék vele
 Kit védő karja ölele —
 Ki, mint repkény az oszlopon,
 Csüggött a sűgár bajnokon —
 Tört szívvel a szép hajadon.
 Ekkép, haj! ekkép dölne le
 A fejedelmi jegenye
 Ha — időnek előtte még —
 Tövére fejsze vetteték!
 S ekkép ölelné azt len is —

— Döltében is, fektében is —
 A hü folyondár, — csüggeteg,
 Fejérfürtös virágival,
 Gyökerétől elszakadottan,
 Lombjaival egybefonottan
 Hervadva, míg amaz kihal! —
 „Segély! segély: a hölgy elájul!“
 Parancsol s teljesít maga,
 Gyorsan leszökve ménlováruul
 Oroszlánkőnek bajnoka;
 S borzadva, mintha sejtelem
 Nyilalnék át az ércz keblen
 Hozzája lép, hozzá hajol:
 Ott fekszik a halotti mátka!
 A bánatos hold gyér világa
 Nyugvó, szelid arczára foly;
 Keblét a lég nem emeli,
 Mozdulni nem bir semmi tag:
 De, a mint hunyva voltanak,
 Hunyvák maradtak szemei;
 Azt gondolnák, csak álmodik,
 Mert a halál, e *harmadik*,
 Győztes *vetélytárs*, nem nyoma
 Újjonnan nyert menyasszonya
 Szépségeire bélyeget:
 Egy torzvonást, egy kinjegyet.
 „Még él!“ kiált örömteli
 Arczczal Jakusics „élni fog!“
 És a halottan is deli
 Hölgyet lovára öleli
 S Oroszlánkőre felrobog.

13.

Legott a bajvívás helyére
 Más nép gyülenege, más had ére :
 Forgács, Szúnyog hadnépe, kik
 Futtában a bomlott apát
 Örkdöve, szánva követik.
 Későn jövének : a csatát
 Hallák, de meg nem oszthaták,
 Mind az, mi ottan látható,
 Egy, a hegyekbe vágatató
 — Most eltűnő — lovas csapat,
 Mely hölgyi alakot ragad.
 Mert, mielőtt homályba vesz,
 Felcsillámlik a női mez,
 S egyszerre, mint villámi lob,
 Kapván meg az örült szemét,
 Utána iramlík Szúnyog.
 Felrajlik és utána robban
 Csoportonként a szolganép,
 Mig némelyek vérben, halottan,
 A bajnok ifjat meglelik.
 S borongó néma fájdalomban
 Dárdák nyelére emelik.
 Ekkép a zavaros tömeg
 Eléri Oroszlánkövet
 S mint ostromló tábor, megáll
 Magas, bezárt kapuinál.
 Minő had ez ! mily képtelen !
 Mint a kaczagó gyötrelem :
 Vezéri : egy örült s halott :
 Mi célja van ? mit akar ott ?
 Avagy csupán élvezi a
 Borzasztó látvány gyönyörét,

Midőn az örült dalia,
 Fedetlen fővel, véres arczezal,
Megostromolja dőre harczezal
 A vas kaput, a vár kövét?
 „Nyilj, szikla, nyilj! repedj meg ércz!“
 S míg eszeveszett átkait,
 Miket üvöltve széthajít,
 A völgyodú, az ormi bércz
 Arczul meg arczul verdesik, —
 Dühöngve a várnak esik.
 Aczélja gyors csapásitól
 A kapu öble kongva szól;
 Szikrát ver a fal, s mintha gúny
 Tüzes szikráit osztaná:
 Széttörve a kemény kapun
 Jó kardja pengve hull alá.
 Fegyvere most a puszta kar,
 Ereje nincs, de ő *akar*, —
 S a tehetetlen örülés
 Veszetten önmagába mar. —
 Ekkor váratlanul, hamar
 A vaskapu megdördül és
 Széles, kitárt karjaiban
 Nép látható csoportosan.
 „Itt van leányod: ime, nézd!
 Ismered őt, Szúnyog vitéz?“
 „Itt a leány: szép, mint előbb
 Zordon apa, *temesd el* őt!“
 Fájdalmasan így a lovag,
 S alvó jenyésére mutat,
 Kit, ősei nagy paizsán,
 Gyászban hozat maga után.
 Felsir az apa s felkaczag:
 Szeméből könnyek omlanak,

Arczán nevető fájdalom
 Iszonyú torzképe vagyon;
 Üvöltő ajkán a kaczaj
*Ja*jjá huzódik — és a *ja*
 Fonák, csapongó, vad szeszélylyel
Hahotává tördelőzik széllyel.
 Majd néz, merően, hosszasan:
 Szemén lelkének *árnya* van;
 Sötét, sötét árny, — oly borult,
 Mint a lélek, — a háborult.
 És fájdalommal, mintha kin-
 Forrás buzogna ajakin,
 Zokogja fel-felbugygyanó
 Szavaít: *hamisak* azok:
 De, a mely bennök felbuzog,
 Az érzet, hajh, nagyon *való!*
 „Irgalmás Isten —“ felkiált
 A vőlegény — „*igy* van tehát!“
 S körültekint a romokon:
 Apán, leányon, bajnokon.
 „Szegény apa! te bűnödér’
 Iszonyuan megbűnhödél —,
 Boldogtalan két martalék!
 Vesztökre, jaj, mért is valék —
 Oh, hü szivek! oh, nemesek! . . .
 De most igazságos leszek:
 Ha élvéjük útjokban álltam:
 Hadd egyesítem a halálban!“
 Sohajt fel és szemeiről
 Keserű könyecseppet töröl
 Első, utolsó harmatot,
 Mely ott valaha fakadott. —
 Még szól, midőn engesztelő
 Fénynyel mosolyg a nap elő,

Megelégelve a rövid
 Éjnek sötét borzalmaít.
 E fölpirosló fáklya mellett
 Vitézek gyászos útra kelnek:
 A harczy kürt reszketve bűg,
 A harczyfiak mind szomorúk.
 Jakusics a hű párt azonnal
 Ős Budetinre vezeti, — —
 S azóta csendes nyugalommal
 Kettőjököt egy sir fedí.

Hát az *anyasziv* Feleded
 Ének, hogyan repede meg? —
 Kitép, legázol a vihar
 Kemény tölgyet, nyiló virágot;
 A zöld mező télben kihál:
 De nézd el a sivó kopárt:
 Az *asszu kóró* ott sovárg,
 Hogy hervatag szálaival
 Jelképezze a *pusztaságot!*

* * *

Oh vándor! ösvenyed ha jár
Trencsén magas vidékein
 S a Vág kanyargó partinál
 Szemedbe ötlík Budetin:
 Nézd meg mohos *falüregét*
 S gondold hozzá e bús regét.

(1850.)

